

Rakúsko-Uhorská ríša

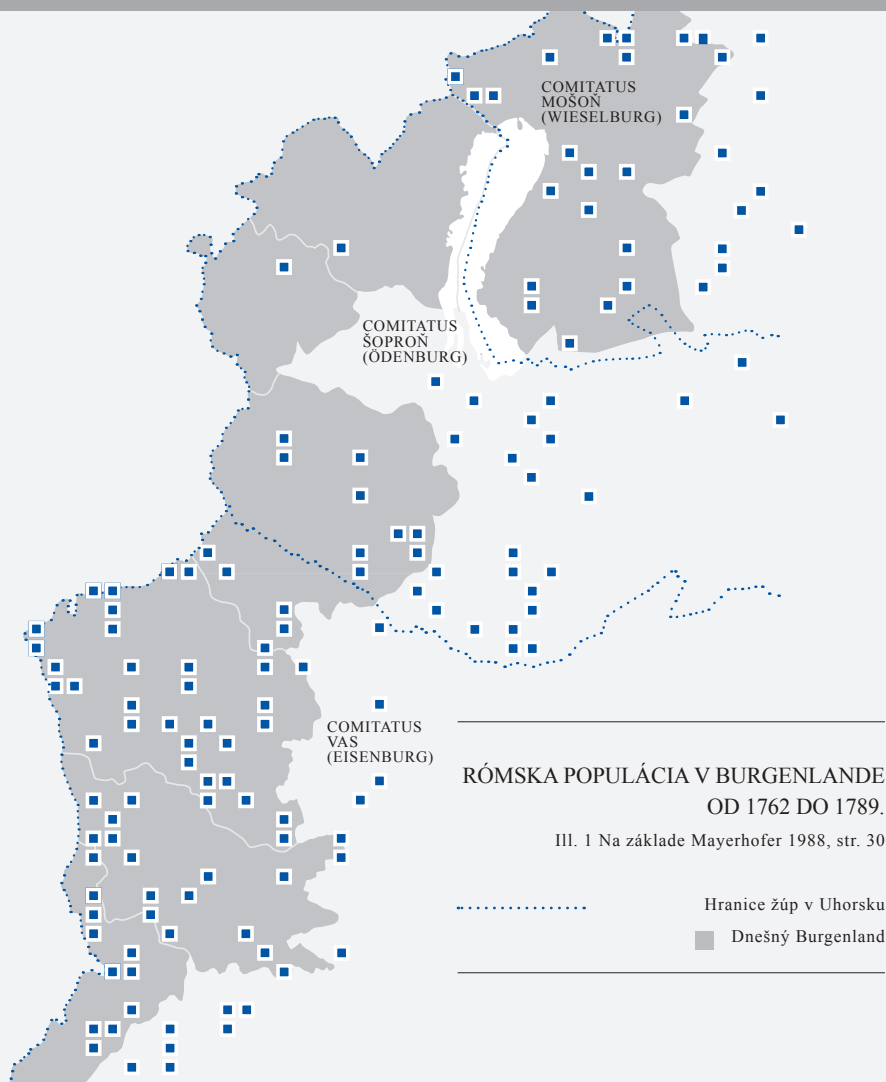
zostavené editormi

Nová metóda: asimilácia | Štyri dekréty Márie Terézie | Nedostatočný úspech | Neúspešné pokusy v Španielsku a Nemecku

➤ Už od počiatku bolo Rómom znemožňované žiť ich spôsobom života. Vo väčšej miere sa však organizovaná snaha o asimiláciu Rómov začala presadzovať až v období osvietenského absolutizmu. Cisárovná Mária Terézia a predovšetkým jej syn Jozef II. presadzovali nariadenia, ktorých cieľom bolo prinútiť Rómov usadiť sa a prispôsobiť sa väčšinovému obyvateľstvu. Na to, aby nekontrolovateľných a z pohľadu štátu neproduktívnych „Cigánov“ prinútili usadiť sa, začal štát namiesto fyzického násillia používať nový krutý donucovací prostriedok. Rómom síce dali pôdu, ale nemali dovolené rozprávať svojim jazykom a vydávať a ženiť sa medzi sebou, boli zaregistrovaní a ich deti boli umiestnené do štátnych ústavov. Avšak tieto praktiky boli účinné iba v západnom Uhorsku, v dnešnom rakúskom Burgenlande a priľahlých územiach. V ostatných častiach ríše, rovnako ako v Španielsku a Nemecku, aj napriek zvýšenej snahe politika asimilácie neslávila úspechy.

ÚVOD

Obdobie osvietenského absolutizmu bolo charakteristické základnými zmenami v prístupe vládcov k „Cigánom“. Po uvedomení si neúspechu všetkých pokusov o ich vyhostenie zo svojho teritória hľadali vládcovia osvietenstva od druhej polovice 18. storočia nové spôsoby a metódy, ako vyriešiť „cigánsky problém“. K metódam vyhostenia a prenasledovania Rómov, ktoré sa praktizujú ešte aj dnes, sa pridala násilná asimilácia nariadená štátom.

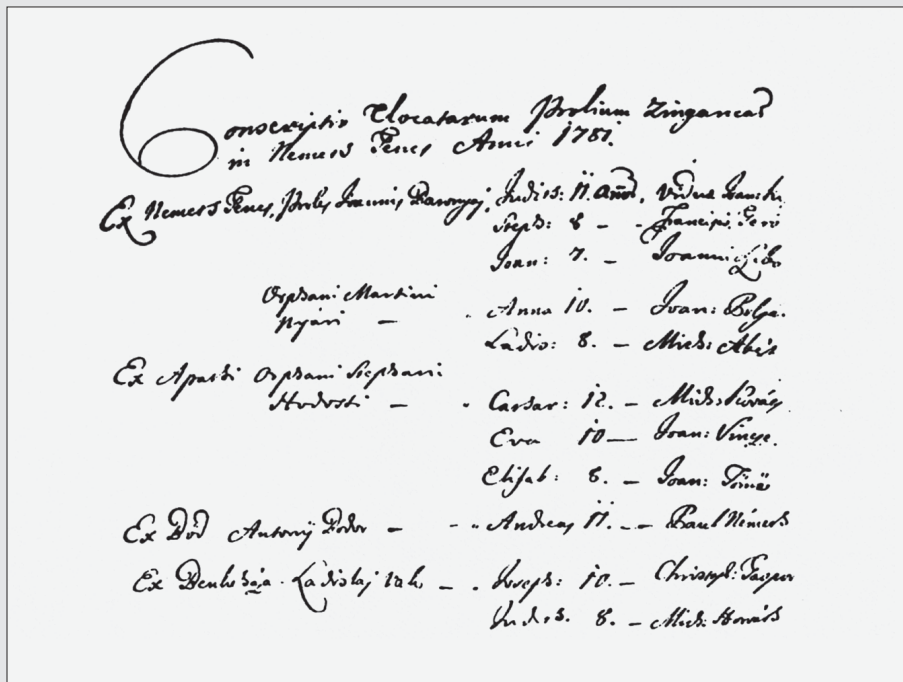

III. 2

Mária Terézia, cisárovná Rakúsko-Uhorskej ríše.

(Vacha 1992, str. 295)

III. 3 (Detail)

Zoznam „cigánskych“ detí, ktoré boli „presídlené“ do Nagygenca v roku 1782.

(Mayerhofer 1988, str. 29)

NOVÁ METÓDA: ASIMILÁCIA

Nariadenia, ktoré nútili Rómov vzdať sa tradičného spôsobu života, boli prijaté preto, aby sa európske krajiny zbavili „nezvládnuteľného problému“ a aby transformovali takzvané „neproduktívne“ časti populácie na „ctihodných, poslušných a usilovných občanov“. Najdôležitejším cieľom týchto nariadení bolo zamedziť Rómom kočovať, teda prinútiť doteraz „potulujúcich sa Cigánov“, aby sa natrvalo usadili. Snaha prinútiť Rómov žiť život poľnohospodárov alebo naučiť ich občianske remeslá a aj deštrukcia ich kultúrnej identity mala viesť k ich začleneniu sa do väčšinovej spoločnosti. Primárnymi motívmi, skrývajúcimi sa

za násilnou asimiláciou, bezpochyby bola ambícia centralizovaného štátu mať svojich poddaných pod kontrolou a integrovať Rómov do už existujúceho ekonomického systému. Istú rolu však hralo aj náboženské presvedčenie niektorých vládcov, ktorí za svoju povinnosť považovali prostredníctvom „prevýchovy“ spraviť z Rómov „dobrých kresťanov“.

Postupy snažiace sa o asimiláciu mali korene v tom, ako sa v osvietenstve nazeralo na ľudskú bytosť. Človek bol podľa osvietencov „schopný sa učiť a zdokonaľovať“. Zároveň nariadenia, ktoré mali za cieľ Rómov asimilovať, vychádzali z predpokladu, že ich kultúra je menejcenná. Fyzická likvidácia „Cigánov“ bola nahradená deštrukciou

ich kultúry a tradičného spôsobu života. Iba v porovnaní s brutálnou perzekúciou, ktorá sa odohrávala v predchádzajúcom období, sa takýto spôsob zaobchádzania s Rómami môže považovať za zmiernenie ich nepriaznivej situácie. Navyše metódy používané na „civilizovanie“ Rómov, ako napríklad odoberanie detí, boli v mnohých prípadoch oveľa krutejšie a nehumánnejšie.

Najstaršie pokusy štátu asimilovať Rómov sa vyskytli v Španielsku, kde už v roku 1619 chceli úrady prinútiť kočujúcich Rómov usadiť sa, pričom využívali metódy násilnej asimilácie, ako zákaz rómčiny (1633), umiestňovanie detí do sirotincov a oddeľovanie mužov od žien. (1686, 1725).

ŠTYRI DEKRÉTY MÁRIE TERÉZIE

Mária Terézia, rakúsko-uhorská cisárovná, bola príkladom systematického postupu pri asimilácii, z ktorého si brali príklad

aj ostatní vládcovia Európy. Vydaním štyroch dekrétov počas svojej vlády (1740 – 1780) sa snažila prinútiť Rómov usadiť sa a spraviť z nich „nových občanov“ alebo „nových poľnohospodárov“. Dekréty mali jednoducho prinútiť Rómov vzdať sa ich spôsobu života.

Prvý dekrét (1758) nariaďoval „Cigánom“ usadiť sa. Aby nemohli cestovať, zakazovalo sa im vlastniť kone a vozy. Rómovia dostali pôdu a osivo a mali začať platiť daň zo svojej úrody tak ako všetci poddaní koruny. Mali si postaviť domy a ak chceli opustiť svoju

“RIADENIE CIGÁNOV”

Niektoré zo základných princípov diela „De Domiciliatione et Regulatione Zingarorum” (O usadení a riadení Cigánov), ktoré 9. októbra 1783 vydal cisár Jozef II.:

- Rómovia si už nesmeli stavať stany v lesoch; naopak, mali byť povzbudzovaní obrábať pôdu pri mestách v málo zalesnených oblastiach.
- Vojvodovia stratili právomoc v prospech najvyššieho sudcu.
- Rómovia nesmeli vlastniť kone určené iba na obchod. Nevoľníci mali dovolené vlastniť kone, ale iba tie, ktoré boli určené na prácu a za žiadnych okolností ich nesmeli predávať.
- 24 úderov palicou bol trest za používanie „cigánskeho jazyka”.
- Rovnaký trest bol určený pre tých, ktorí by jedli zdochliny.
- Rómovia sa nesmeli medzi sebou vydávať a ženiť.
- „Jurassorovia” (župní sudcovia) museli v mesačných intervaloch podávať správy o živote Rómov.
- Počet rómskych muzikantov bol obmedzený.
- Po dosiahnutí štyroch rokov boli rómske deti, minimálne každé dva roky, „rozdistribované“ do okolitých miest.

III. 4

(Skrátené a preložené z Mayerhofer 1988, str. 27f.)

III. 5

Syn Márie Terézie, Jozef II.

(Vacha 1992, str. 322)

dedinu, museli požiadať o povolenie, v ktorom uviedli presný dôvod odchodu.

V druhom dekréte (1761) bol termín „Zigani”, ktorý sa v tom čase bežne používal pre Rómov, nahradený slovami „Ujpolgár” (maďarsky „nový občan”), „Ujparasztok” („nový poľnohospodár”), „Ujmagyar” („nový Uhor”) alebo „Ujlakosok” (alebo latinsky „Neocolonus”, „nový osadník”). Museli sa vzdať svojho tradičného spôsobu života aj svojho tradičného pomenovania preto, aby sa urýchlil proces integrácie. „Cigánski chlapci” sa mali naučiť nejakému remeslu alebo vo veku šestnástich rokov vstúpiť

do armády, ak boli vhodní pre vojenskú službu.

V roku 1767 Mária Terézia odobrala právomoci vojvodom a všetci „Cigáni” sa zaradili do bežnej župnej jurisdikcie (tretí dekrét). Zároveň mali nariadené zaregistrovať sa a na základe tejto registrácie sa po prvý raz uskutočnili aj vojenské odvody z radov Rómov.

Štvrtý dekrét, ktorý bol vydaný v roku 1773, zakazoval manželstvá medzi Rómami. Zmiešané manželstvá boli podporované dotáciami. Povolenie na zosobášenie však bolo podmienené prehlásením o „správnom spôsobe života

a znalosti katolíckej náboženskej nauky”. Keďže cisárovná a jej kancelári boli toho názoru, že „civilizovaný spôsob života Cigánov“ bol základ pre ich „udomácnenie“, nariadila, aby všetky deti staršie ako 5 rokov odobrali rodičom a prideliť ich do rodín uhorských sedliakov, ktorí sa mali za istý obnos postarať o ich kresťanskú výchovu. Deti mali vyrastať izolovane od svojich rodičov, v odlišných župách, chodiť do školy a neskôr sa vyučiť nejakému remeslu alebo sa stať poľnohospodármi. [II. 3]

MALÝ ÚSPECH

Nástupca Márie Terézie, jej syn Jozef II. (1780 – 1790), oslobodil Rómov v Bukovine, ktorí ešte aj v tom čase žili vo veľmi zlých podmienkach a pokračoval v politike asimilácie, ktorú začala jeho matka. V roku 1783 vydal smernicu „De Domiciliatione et Regulatione

Zingarorum”, ktorou zavádzal ešte prísnejšiu asimiláciu. Nie len že smernica priniesla ďalšie obmedzenia, ako napríklad zákaz nosenia tradičných odevov, resp. povinné nosenie štátom určených šiat, ale aj zákaz používania rómčiny. Rómom za jej porušenie hrozil prísny trest. Napríklad za používanie „cigánskeho jazyka“ zákon nariaďoval 24 rán bičom. Napriek sankciám tieto „výchovné“ postupy Márie Terézie a

Jozefa II. mali úspech len do istej miery. Naozaj úspešné boli iba v oblasti, ktorá dnes tvorí Burgenland. Tu sa Rómovia usadili a žijú tak až dodnes. Veľký počet Rómov bol úspešne asimilovaný. Veľmi často sa deti k svojim rodičom už nevrátili a zostávali na usadlostiach svojich pestúnov alebo sa naučili remeslu a zosobášili sa s nerómskym partnerom. V niekoľkých mestách sa asimilovali všetci Rómovia. Proces asimilácie sa prejavil aj tým, že v

Francúzska autorka vo svojom cestopisnom článku z 19. storočia opisuje pocity, ktoré v nej vyvolalo „kradnutie“ rómskych detí:

“V jeden deň, ktorý sa do pamäte týchto ľudí zapíše ako najčernejší v ich životoch, prišli vojaci s vozmi, do ktorých naložili všetky deti, od najmenších batoliat až po novomanželov, ešte stále oblečených v svadobných šatách. Utrpenie týchto úbohých ľudí sa

ani nedá opísať. Rodičia sa hádzali na zem, pod kolesá vozov, pod nohy vojakov, ktorí brali ich deti. Tí ich však udierali palicami a pažbami zbrani a pretože nemohli utekať za vozmi, ktoré od nich odvážali to najcennejšie, čo mali – ich malé deti, mnohí rodičia

okamžite páchali samovraždy. Ziskainov („Cigánov“) nebolo možné presvedčiť o tom, že deti im odoberali pre ich vlastné dobro, ani o tom, že ich najvyššia obeť neprinesie vytúženú zmenu.”

III. 6

(Preložené z Mayerhofer 1988, str. 26)

súpisoch povolávacích rozkazov Rómov vymizli typické priezviská.

V iných oblastiach ríše však Rómovia odolávali snahám štátu zmeniť ich tradičný spôsob života, vyhli sa neúprosným nariadeniam a opäť sa

vydali na cestu. Štátu v tomto čase chýbali nevyhnutné ľudské zdroje, ktoré by zabezpečili pretavenie nariadení do reálnych krokov a bezpečnostné zložky, ktoré by odcestovaných Rómov zdržali a priviedli späť. Keďže vojenské

povinnosti boli všeobecne plnené podľa očakávaní úradov, zoznamy brannej povinnosti nevyžadovali žiadne revidovanie a úrady v tejto veci nemuseli podniknúť žiadne opatrenia. [Ils. 3, 4, 6]

NEÚSPEŠNÉ POKUSY V ŠPANIELSKU A NEMECKU

V ten istý rok ako Jozef II. (1783) sa pokúšal „civilizovať“ „Cigánov“ aj liberálny španielsky kráľ Karol III. (Carlos Tercero). V 44 bodoch svojho diela „Pragmatica“ zakazoval kočovanie, používanie rómskeho jazyka („el caló“), typické oblečenie a predaj koní aj iné tradičné remeslá. Kráľ chcel, aby sa „Gitanos“ usadili na mieste, ktoré si vyberú a venovali sa „poriadnym“ remeslám. Tieto nariadenia boli

odsúdené na neúspech, pretože už od samého začiatku ich odmietalo aj ostatné obyvateľstvo. Mestá a ich obyvatelia odmietali medzi seba prijať Rómov a nechceli ich ani zamestnať. „Gitanos“ sa aj naďalej venovali svojim profesiám, ale podmienky na ich vykonávanie boli ešte náročnejšie.

V Nemecku boli prijaté podobné opatrenia, aj keď v menšej miere. Niekoľko panovníkov sa pokúsilo prinútiť „Cigánov“ usadiť sa na ich pozemkoch. Jedným z nich bol aj gróf Wittgenstein, ktorý dal v roku 1771 postaviť „cigánsku dedinu“ Saßmannshausen. Pruský kráľ

Friedrich II., súčasník a rival Márie Terézie, v roku 1775 založil „cigánske sídlo“ Friedrichslohra v odľahlej oblasti neďaleko Nordhausen. Snažil sa prinútiť skupiny Sintiov, ktorí sa „potulovali po krajine ako žobráci a zlodeji“, usadiť sa. Pokus transformovať Sintiov na to, čo si štát predstavoval pod pojmom „čistí, poslušní a usilovní“ ľudia, zlyhal na celej čiare. Po roku 1830 boli dospelí umiestnení v chudobincoch a „Martinsstift“ v Erfurte (kláštor) dostal na starosť ich deti.

Bibliografia

Fraser, Angus (1992) *The Gypsies*. Oxford / Cambridge: Blackwell | Heinschink, Mozes F. / Hemetek, Ursula (eds.) (1994) *Roma. Das unbekanntes Volk. Schicksal und Kultur*. Wien: Böhlau | Mayerhofer, Claudia (1988) *Dorfzigeuner. Kultur und Geschichte der Burgenland-Roma von der Ersten Republik bis zur Gegenwart*. Wien: Picus | Remmel, Franz (1993) *Die Roma Rumäniens. Volk ohne Hinterland*. Wien: Picus | Vacha, Brigitte (ed.) (1992) *Die Habsburger. Eine europäische Familiengeschichte*. Graz: Styria | Vossen, Rüdiger (1983) *Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung*. Frankfurt am Main: Ullstein